

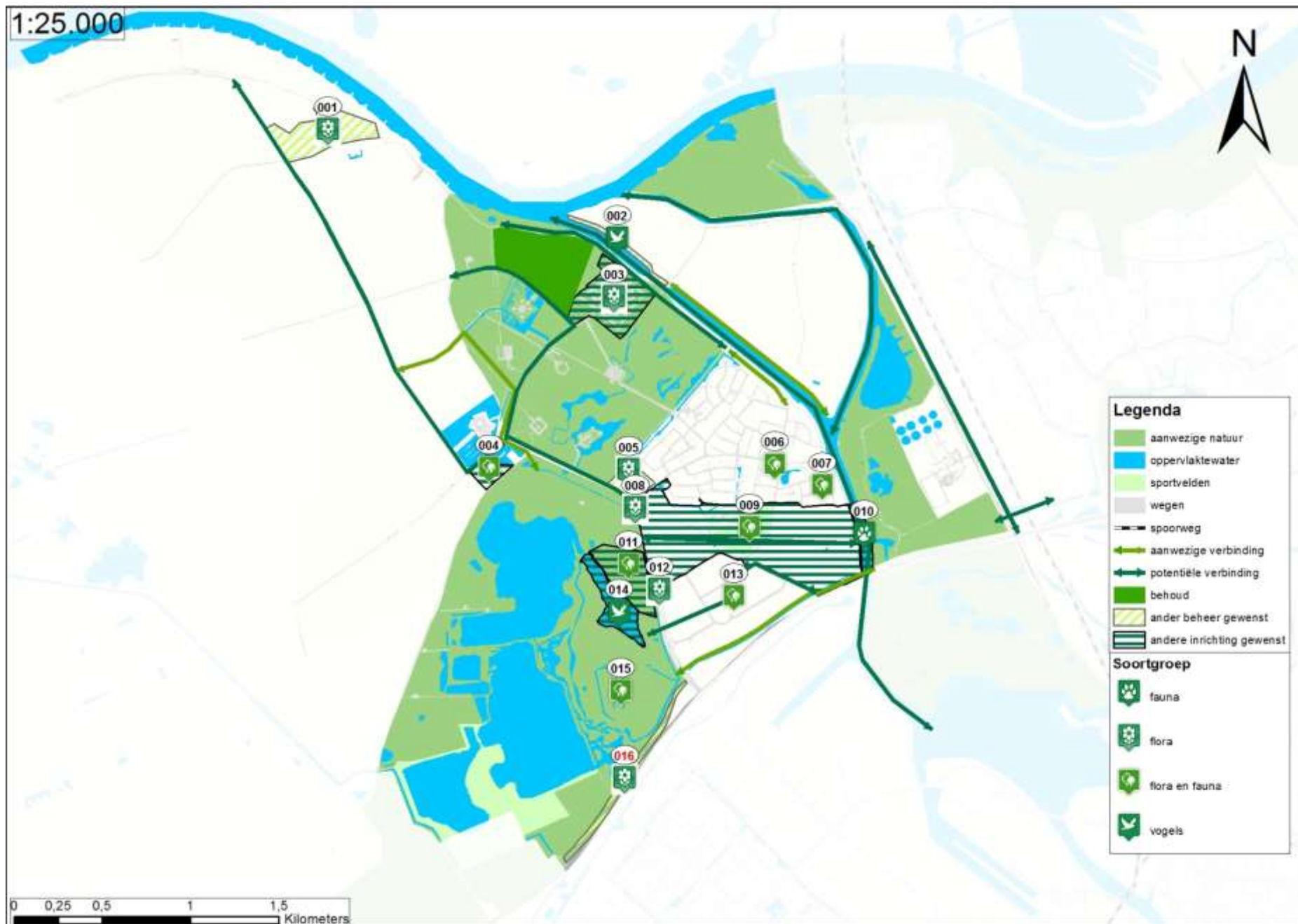

Bijlage: Wijkvisies

Tijdens het opstellen van de Ecologische Stadsvisie voor de gemeente 's-Hertogenbosch zijn een groot aantal ideeën over natuur in de wijk verzameld. Deze ideeën worden hieronder per wijk gepresenteerd. Om daadwerkelijk bij te dragen aan een groener 's-Hertogenbosch zullen deze ideeën nog omgezet moeten worden in initiatieven en uitgevoerd moeten worden. Uiteraard is dit pas het beginpunt van de Ecologische Stadsvisie en zal deze alleen maar verder kunnen groeien door het aandragen van nieuwe initiatieven. Deze initiatieven zullen dan in overleg met de gemeente uitgevoerd kunnen worden.

Bij deze kaarten is een legenda toegevoegd, waarvan enkele onderdelen hier kort toegelicht worden.

Symbool	Naam	Toelichting
	Aanwezige natuur	De gebieden die momenteel een belangrijke bijdrage leveren aan stadsnatuur.
	Aanwezige verbinding	De ecologische verbindingen die momenteel al aanwezig zijn.
	Potentiële verbinding	De ecologische verbindingen die gevormd kunnen worden. Hierbij gaat het meestal om het toepassen van een andere vorm van beheer van bermen of oevers.
	Behoud	De gebieden waar enkele belangrijke soorten voorkomen die behouden moeten worden.
	Ander beheer gewenst	Gebieden die een grotere bijdrage kunnen leveren aan stadsnatuur door een andere vorm van beheer.
	Andere inrichting gewenst	Gebieden die een grotere bijdrage kunnen leveren aan stadsnatuur door een andere inrichting toe te passen.

Figuur 1. Wijk Engelen.

Nummer	Beschrijving ideeën
1	Dit gebied bestaat nu slechts uit gras. Door ander beheer toe te passen kan het gebied bloemrijker gemaakt worden.
2	Vroeger zaten hier nog ijsvogels, maar door een andere vorm van beheer zijn ze uit het gebied verdwenen. Dede zouden door passend beheer weer terug kunnen keren, bijvoorbeeld door de aanleg van stijle oevers.
3	Rondom slot Haverleij kunnen meer struiken en knotwilgen worden geplant om vogels naar het gebied te laten trekken.
4	Door dit gebied uit te graven kan het onder water komen staan.
5	Dit stuk bestaat nu veelal uit gras. Hier kan een bloemenmengsel gezaaid worden of het gebied kan drassig gemaakt worden.
6	Hier kan een NME route bij de school worden aangelegd. Kleine grasvelden kunnen met elkaar verbonden worden voor mens en dier.
7	Hier kan meer groen worden aangeplant, zoals struiken en knotwilgen. Nu is er voornamelijk steen.
8	De rotondes kunnen bloemrijk ingezaaid worden.
9	Dit gebied kan een verbinding vormen door het aanleggen van kikkerpoelen, bomenrijen en houtwallen.
10	Door de aanleg van faunatunnels kunnen zoogdieren hier veilig oversteken.
11	Hier kunnen sloten aangelegd worden en elzenbomen geplant worden.
12	De rotondes kunnen bloemrijk ingezaaid worden.
13	De daken kunnen geschikt gemaakt worden voor bijvoorbeeld vogels. Ook kunnen bloemen ingezaaid worden.
14	Dit gebied kan beter ingericht worden voor roofvogels. Hiervoor kan een moerasgebied met uitkijkposten aangelegd worden.
15	De Eendekooi moet beter onderhouden worden. Daarnaast kan het gebied voor educatieve doeleinden gebruikt worden.
16	Nu bestaat het gebied nog uit gras, maar er is potentie voor een bloemrijk gebied met uitkijkposten.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 2. Wijk Maaspoort.

Nummer	Ideeën
17	Knelpunt tussen de verbinding van de Eendenkooi en het Burgemeester van Zwietenpark.
18	Verbinding tussen de Eendenkooi en het Burgemeester van Zwietenpark moet verbeterd worden.
19	Knelpunt tussen de verbinding van de Eendenkooi en het Burgemeester van Zwietenpark.
20	Potentie voor een Dotterbloemgrasland.
21	IJsvogels in de Eendenkooi behouden.
22	Vossen en reeën behouden.
23	Knelpunt tussen de verbinding van het Burgemeester van Zwietenpark en het Rompertpark. Op te lossen door faunastroom in fietstunnel.
24	Pinksterbloemen behouden.
25	Braakliggend terrein vergroten door een uitbreiding.
26	Reeën aanwezig in het gebied.
27	Wezels behouden in het weiland.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 3. Wijk Empel.

Nummer	Ideeën
28	Bloemrijk mengsel toepassen op akker.
29	Bestaande schapenwei is goed voor de biodiversiteit.
30	Bever is hier gesignaleerd.
31	Kasteelrijk beheer versterken met bomen, struwelen en verruiging door middel van aangepast maaibeheer.
32	Bermen bloemrijk maken en bosjes open maken voor meer licht op de grond.
33	Braakliggend terrein ten behoeve van industrie biedt kansen voor tijdelijke natuur.

Figuur 4. Wijk Groote Wielen.

Nummer	Ideeën
34	Kans voor de kerkuil. Hiervoor kunnen nestkasten geplaatst worden in boerderij "Eygen tijd".
35	Oeverzwaluw, ijsvogel, huiszwaluw, waterral en visdief leven hier.
36	Bermen en wal moeten bijgehouden worden.
37	De Ransuil komt hier voor.
38	Rosmalense plas verbeteren om aantrekkingskracht voor dieren te vergroten.
39	Beheer van de helofytenfilter aanpassen voor de spreeuwenkolonie die er leeft.
40	Braakliggend terrein omvormen tot wandelpark met meanderende sloot erin.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 5. Wijk Rosmalen Noord.

Nummer	Ideeën
41	Natuurlijke oevers maken bij de kinderboerderij.
42	Wereldboom (Linde) standplaats verbeteren.
43	Sprokkelbosch behouden.
44	Vleermuiskasten en nestgelegenheid voor de gierzwaluw en huismus in oude gebouwen en bij nieuwbouw meteen aanleggen.
45	Groen aanplanten op talud aan beide zijden van de Empelse weg, de rotonde bij brandweer tot en met het tunneltje Nazairaclaan.
46	Goed potentieel gebied om ecologisch te beheren.

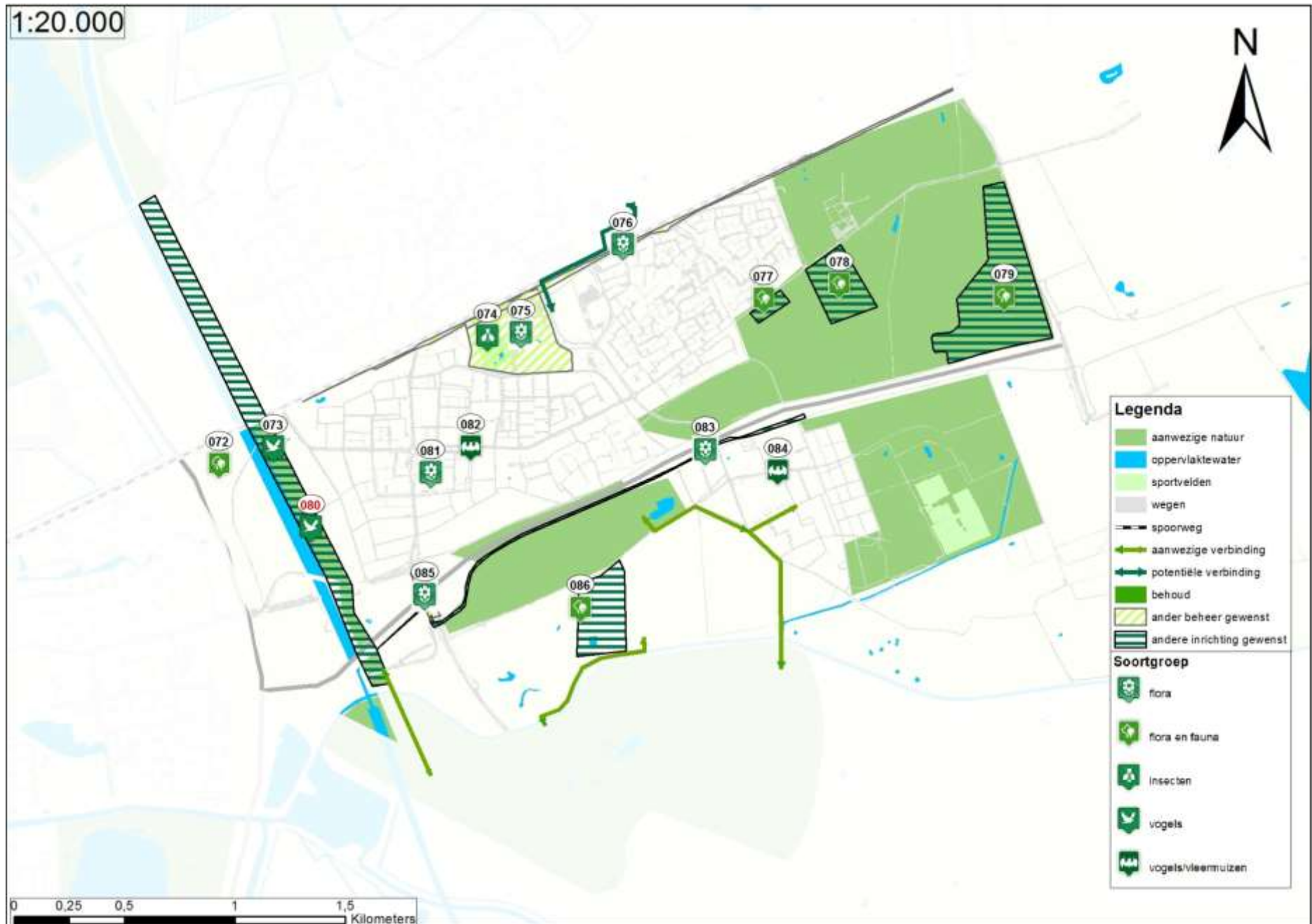
** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 6. Wijk Noord.

Nummer	Ideeën
47	IJsvogels in het gebied houden. Soortgerichte maatregelen nemen.
48	Invloed van kwel in het gebied houden voor de kwelsoorten.
49	Knelpunt bij verbinding tussen Maaspoort en Ploossche plas.
50	Mogelijkheid voor kwelsoorten.
51	Geluidmuur bekleden met klimop, bomen, nestkasten en vleermuiskasten.
52	Kruidentuin bij kinderboerderij.
53	Rompertpark behouden.
54	Buurtuin Harenhof behouden.
55	Momenteel een saai grasveld. Veel mensen lopen hier een rondje met de hond. Mogelijkheid om het aan te kleden met bomen en struwelen.
56	Kruidentuin tussen derde en vijfde slagen.
57	Eekhoorn in het gebied houden.
58	Klimop tegen de geluidwal bied mogelijkheden voor de huismus.
59	Eekhoorn in het gebied houden.
60	Boomvalken in het gebied behouden.
61	Mogelijkheid voor kwelsoorten.
62	Knelpunt bij de Heinisdijk, verbeteren met faunagoot/ecoduct.
63	Nu alleen gras rond Orthen's wiel. Meer ondergroei en bloemrijker maken.
64	Eekhoorn in het gebied houden.
65	Knelpunt bij de Heinisdijk, verbeteren met faunagoot/ecoduct.
66	Kruidentuin en pluktuin aanleggen in de strook langs de dijk.
67	Bedrijventerrein vergroenen met bomen, gevelgroen, hagen voor de huismus en met groene daken.
68	Visdief en de kleine mantelmeeuw komen hier voor en moeten behouden worden.
69	Mogelijke uitbreiding voor rietorchis met behulp van ecologisch beheer.
70	Potentie voor verbinding met andere gebieden.
71	Gierzwaluwen in het gebied houden.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 7. Wijk Rosmalen Zuid.

Namen	Ideeën.
72	Het stadslandbouwpark als ecologisch uitgangspunt met groot- en kleinschalige biologische landbouw.
73	Oeverwaluwand, ijsvogelwanden en nestgelegenheid onder de bruggen.
74	Insectenhotel aan de houtwal dat tegen het braakliggend terrein aan ligt.
75	Continuïteit in bloeiende planten. Zaaigoed elk jaar opnieuw uitzaaien.
76	Inzaaien talud langs spoor en fietspad achter Rooseveltpark.
77	Graag dezelfde inrichting als de paardenweides aan de overkant.
78	Aanleggen van natuur met uitkijktoren.
79	Vivent-Mariaoord. Ecologische aansluiting op omliggende gebied realiseren.
80	Stijle wanden bieden potentieel voor oeverwaluw en ijsvogel.
81	Meer groen om basisschool de Troubadour. Dit bied ook meer speelmogelijkheden.
82	Vleermuiskasten en nestgelegenheid voor gierwaluw en huismus in oude gebouwen en bij nieuwbouw meteen aanleggen.
83	Begroeiing van betonnen geluidswallen aanplanten.
84	Vleermuiskasten en nestgelegenheid voor gierwaluw en huismus in oude gebouwen en bij nieuwbouw meteen aanleggen.
85	Akkerkruiden en bloemen zaaien (meerjarige soorten).
86	Golfclub kan zorgen voor een betere inrichting van de natuur.

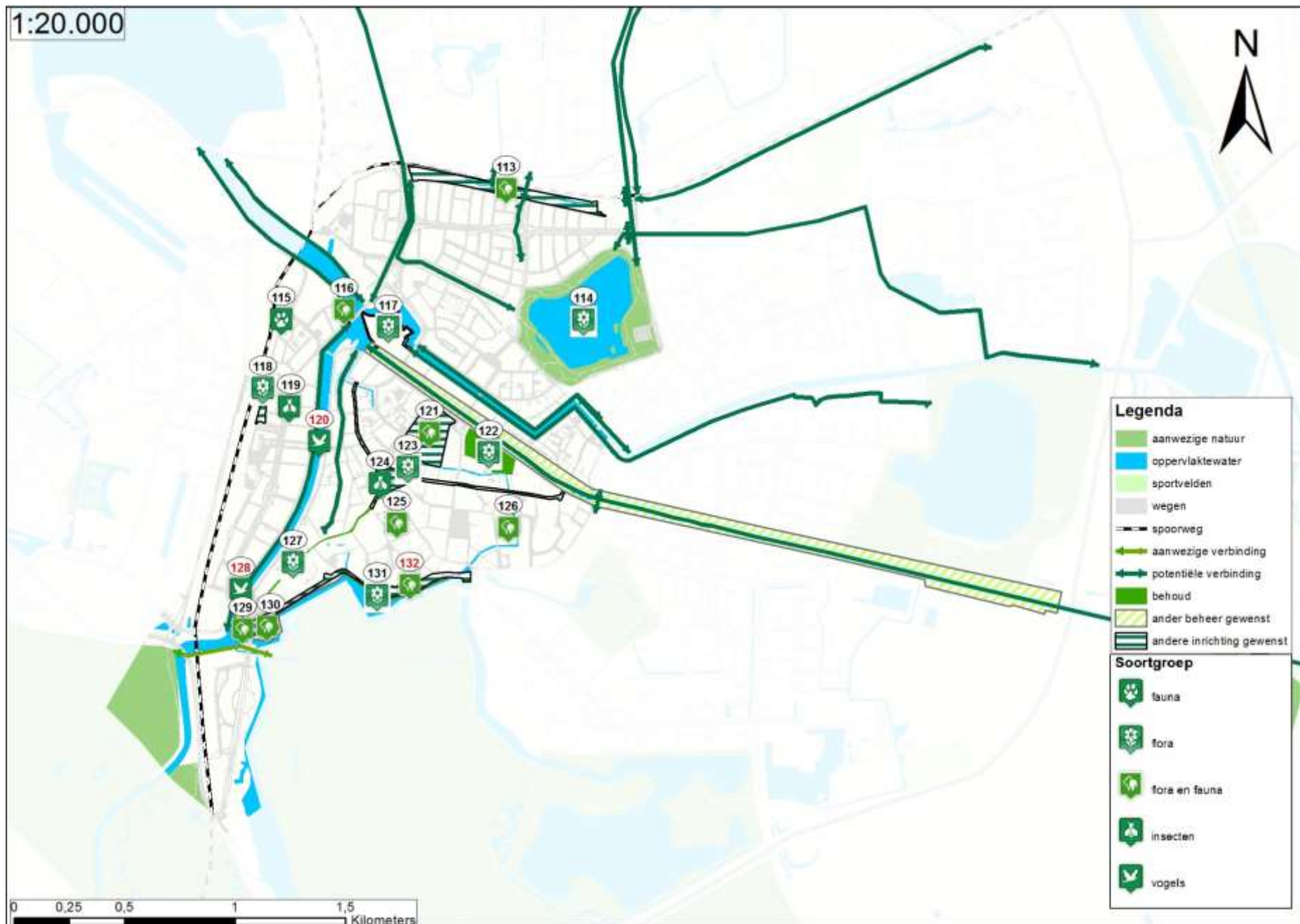
** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 8. Wijk West.

Nummer	Ideeën
87	Potentie om bloemrijk te maken in combinatie met uitkijkposten.
88	Wilgen moeten op het industrieterrein blijven staan.
89	Groene grasberm bloemrijker inrichten en een meer picknick-achtige sfeer maken.
90	Braakliggende terreinen inrichten voor tijdelijke natuur.
91	Ecologisch maaibeheer toepassen.
92	Pimpernel blauwtje terugbrengen in de wijk door middel van een ander maaibeheer.
93	Herstellen van rietvelden die er vroeger stonden.
94	Kruiskamproute kan verbeterd worden.
95	Grasveld naast flats inrichten met fruitbomen en bankjes voor ouderen.
96	Nu een saai grasveld, kan verbeterd worden door ecologisch beheer.
97	Braakliggend terrein mogelijk inrichten als bloemrijke weide met eventueel bijenkasten.
98	Potentie voor een groene speelplaats in het kader van Bewust Wonen en Werken Boschveld project (BWVB).
99	Braakliggend industrieterrein zich op natuurlijke wijze laten ontwikkelen (tijdelijke natuur).
100	Steenbreekvaren behouden.
101	Pimpernel blauwtje hier behouden.
102	Mogelijkheid voor vrucht- en nootdragende bomen en onderbegroeiing met bessenstruiken en dergelijke.
103	Stadspark met speelnatuur en uitloop/ommetjes mogelijkheden voor wijkbewoners.
104	Heuvels en weilanden kunnen mooier gemaakt worden.
105	Westerpark moet qua beheer beter aansluiten op de biodiversiteit die aanwezig is door maaiperiodes later en op betere tijdstippen plaats te laten vinden.
106	Orchideeën en gele maskerbloem behouden.
107	Nestkasten en broedgelegenheden plaatsen, groene daken aanleggen en bomen aanplanten.
108	Pimpernel blauwtje kan terugkeren in de wijk door middel van maaibeheer.
109	De HAS Hogeschool tuin met hoge diversiteit aan bloemen in bijen- en vlindertuin met bijenkasten.
110	Huiszwaluw is hier wel aanwezig, maar het gebied kan beter geschikt gemaakt worden.
111	Nieuwbouw Willemspoort meteen voorzien van nestkasten.
112	Met goed beheer kan hier de grote pimpernel gaan bloeien.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 9. Wijk Binnenstad.

Nummer	Ideeën
113	Van grasveld omvormen naar biodiversiteitsberm.
114	Onderbegroeiing onder de bomen en bosjes en houtwallen aanleggen.
115	Geschikte nestmogelijkheden voor de gierwaluw en vleermuizen aanleggen.
116	Kade slopen en een ecologisch oever maken.
117	Groene grasberm bloemrijker inrichten voor een meer picknick-achtige sfeer.
118	Brede stoep van de Boschveldweg aan de kant van het spoor vergroenen.
119	De 't Zand tuin inrichten voor insectenbehoud.
120	Boerenwaluw behouden.
121	Groen stadscentrum maken met park dat aansluit op de Zuid-Willemsvaart.
122	Buurtmoestuintje en geveltuintjes in de Schilderstraat behouden.
123	De gevels van de stadsradialen naar de markt met blauwe regen/klimop en andere klimmers laten begroeien.
124	Leilindes in de stad voor bijen en andere insecten.
125	Waterplanten laten groeien.
126	Verkadefabriek ondersteunen op het gebied van natuur.
127	Aangelegde blauwe regen klimplanten zijn een goed voorbeeld voor andere winkelstraten.
128	Boerenwaluw behouden.
129	Beheer Heetmanpark aanpassen zodat het een betere verbinding wordt tussen het Bossche Broek en Gemert.
130	Stadspark aanleggen met bloemen, bomen, kiosk en bankjes.
131	Stadsmuur laten verwilderen met houtgewassen.
132	Straat verdiepen en boulevard maken.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 10. Wijk Oost.

Nummer	Ideeën
133	Hier is ruimte voor fruitbomen. Het is breed genoeg en ligt niet te dicht bij het spoor.
134	De daken van bedrijven vergroenen met groene daktuinen, sedum, grasdaken en verticale tuingevels.
135	Potentie voor terugkeer van wilde planten door middel van plaggen.
136	Aanwezige kwelder met heuvels zijn potentieel interessant.
137	Ruimte voor eetbaar groen naast de flats.
138	Voetgangerstunnel kan met behulp van maatregelen omgevormd worden tot winterverblijf van vleermuizen
139	Broedplek maken voor zoveel mogelijk dieren en daarmee een speelpark creëren in verwilderde natuur. Voedselproductie, educatie en dagbesteding.
140	Fruit- en notenbomen gecombineerd met buurtactiviteiten.
141	Diverse flora aanplanten. De aansluiting met andere groene gebieden mist momenteel.
142	Grasveldje inzaaien met bloemenmengsel.
143	Kleinere dennenbomen met bankjes, paadje met bloemen eronder (struiken weg). Twee grote bomen met lange naalden weg, vervangen door andere bomen. Vlaamse gaaien en uiltjes zijn gewenst.
144	Bij hockeyvelden weer meer natuur aanplanten.
145	Winkelcentrum Rivierenplein vergroenen, een ontmoetingsplaats in het groen maken.
146	Alle drie de basisscholen in de wijk vergroenen in combinatie met groen educatie project (Oosterhoeve).
147	Glooiende oever creëren.
148	Beverbos maken.
149	Gierzwaluw is hier wel aanwezig, maar de daken kunnen zwaluwvriendelijker ingericht worden.
150	Eetbaar park met permacultuur experiment behouden in het kader van educatie en beleven.
151	Bekalken is een mogelijkheid, hierdoor komen niet oorspronkelijke soorten terug.
152	Meer ruimte bij de Oosterplas voor met name dieren door de aanwezigheid van lage begroeiing. Er worden jaarlijks te veel bomen en struiken weg gehaald. Hierdoor hebben bewoners van lage begroeiing geen schuilplek meer.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*

Figuur 11. Wijk Zuid.

Nummer	Ideeën
153	Heeft de potentie om het paradepaardje van 's-Hertogenbosch te worden. Straat verdiepen en boulevard maken.
154	Sportvelden verbeteren voor natuur. Ze gebruiken nu kunstgras.
155	Hofjes e.o. niet te vroeg en te vaak maaien.
156	Knelpunt voor de verbinding tussen de Zuid-Willemsvaart en de Zuiderplas.
157	Beter ecologisch beheren voor het bijzondere kwelmilieu met bijzondere planten.
158	Vogelbroedgebied met stedelijke kijkhut en vogelvoorlichting.
159	Zuiderpark weer natuurlijker maken, o.a. door meer heesters, minder open plekken, minder rigoureuus te snoeien en meer diverse planten te plaatsen.
160	Vlindertuin uitbreiden en behouden.
161	Natuurpark Zuid gebruiken voor recreatie, educatie en natuur.
162	Beverbos maken.
163	Openbare perken meer ecologisch beheren.
164	Oeverbeheer verbeteren voor ijsvogel en andere moerasvogels.
165	Natuurlijke waterpartij maken.

** Rode cijfers zijn opmerkingen die tijdens de eerste bijeenkomst met experts aangeleverd zijn, Zwarte cijfers zijn opmerkingen die aangeleverd zijn tijdens een brede bijeenkomst met een divers publiek.*